

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี การคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 จึงต้องให้ความสำคัญคุ้มครองต่อเด็กตามอนุสัญญาดังกล่าวนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 52 วรรคแรก บัญญัติว่า “เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ” นอกจากนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รวมทั้งกติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับเด็ก ได้กำหนดแนวทางและวิธีการปฏิบัติต่อเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และเด็กที่กระทำผิดทางอาญาไว้หลายประการ โดยเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มบุคคลที่อ่อนด้อยด้วยประสบการณ์ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่างๆ และขาดความรู้เท่าทันในด้านต่างๆ การเรียนรู้และการอบรมจากผู้ใหญ่รอบข้างจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กและเยาวชนเติบโตขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และความประพฤติเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เพื่อช่วยพัฒนาและนำพาสังคมและประเทศชาติไปสู่ความรุ่งเรืองต่อไป “เด็กจึงเป็นอนาคตของชาติ” เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำผิดบางครั้งก็ได้รับการอภัยโดยเหตุที่ว่ายังไร้เดียงสา ไม่รู้สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ประกอบกับความคิดที่ว่า การที่เด็กและเยาวชนมีความประพฤติที่ไม่ดี เนื่องจากผู้ใหญ่รอบข้างบกพร่องในเรื่องการอบรม ความผิดจึงตกอยู่กับผู้ใหญ่ ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความปกครอง แต่ในปัจจุบันการกระทำความคิดของเด็กและเยาวชนมิได้อยู่ในขอบเขตของการกระทำความคิดทางศีลธรรมเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น แต่ก้าวล่วงถึงขั้นการกระทำความคิดกฎหมาย โดยจะเห็นได้จากข่าวสารต่างๆ ผ่านทางสื่อมวลชนที่ปรากฏเป็นข่าว เช่น การเสพยาเสพติด จำหน่าย หรือลักลอบขนยาเสพติด การทำร้ายร่างกายของกลุ่มนักศึกษาระหว่างสถาบัน การก่อคดีข่มขืน เรื่อยไปจนถึงกระทั่งการก่อคดีฆาตกรรมประชาชนโดยทั่วไปวิจารณ์ถึงพฤติกรรมที่โหดเหี้ยมผิดวิสัยของเด็กและเยาวชน แต่ในขณะเดียวกัน เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ก็จะกระทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ถึงผลที่จะตามมา แต่ในบางครั้งก็เกิดจากการบังคับ ชูเชิญ ชักจูง หลอกให้กระทำจากบุคคลอื่น ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาจึงต้องศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชน

ปัจจุบันกระแสความคิดด้านสิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นกระแสที่แผ่ขยายไปทั่วโลกควบคู่กับกระแสการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ มีบุคคล กลุ่ม องค์กรทางสังคมและการเมืองเคลื่อนไหวในรูปแบบและวิธีการต่างๆ เพื่อปกป้องคุ้มครอง จัดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ชาติพันธุ์ ฯลฯ และส่งเสริมการพัฒนาสิทธิมนุษยชนดังที่ปรากฏชัดเจนตามสื่อมวลชนแขนงต่างๆ โดยทั่วไป นับเป็นสถานการณ์พื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในโลกปัจจุบัน

2.1.1 พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการมาจากความพยายามของมนุษย์ที่จะให้ศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้รับการเคารพ จึงได้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพและความเสมอภาคที่เกิดขึ้นในดินแดนต่างๆ ทั่วโลก แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเกิดจากบรรดานักคิดที่มาจากความแตกต่างของประเพณีและศาสนา ต่อมาผู้บริหารประเทศและนักกฎหมายต่างมีบทบาทในการส่งเสริมแนวความคิดดังกล่าว โดยร่างขึ้นเป็นเอกสารที่ใช้ปกป้องสิทธิของบุคคลและต่อมาพัฒนาเป็นบทบัญญัติและรัฐธรรมนูญของชนชาติต่างๆ ตัวอย่างเช่น ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติได้พัฒนาไปเป็นที่ยอมรับว่าสิทธิโดยธรรมชาติเป็นสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิดังกล่าวนี้ต่อมาได้มีการรวบรวมและร่างขึ้นเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของชาติในยุโรปและอเมริกาเหนือ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างรัฐและบุคคลภายในรัฐ ซึ่งเน้นว่าอำนาจของรัฐมาจากบรรดาเสรีชน

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ซึ่งเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งร่างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1789 และกฎหมายรัฐธรรมนูญของอเมริกา (Bill of Rights) ซึ่งร่างขึ้นใน ค.ศ. 1791 ล้วนพัฒนามาจากแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว¹

รัฐธรรมนูญของประเทศตะวันตกที่พัฒนามาจากแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ยังไม่ถึงได้ว่าเป็น “สากล” เพราะยังไม่ครอบคลุมไปถึงพลเมืองทุกคน สตรี เด็ก คนต่างชาติ และทาส ยังไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิตามกฎหมาย นอกจากนี้ สิทธิทางสังคมและสิทธิของชนกลุ่มน้อย ก็ยังไม่ได้รับการกล่าวถึงในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของชาติตะวันตกต่างๆ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ต่อมาบทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติซึ่งแสดงถึงความ

¹ สว่าง กันศรีเวียง. (2555). *สิทธิมนุษยชนในกระแสโลกาภิวัตน์*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.baanjomyut.com/library/global_community/06_.2html. [2555, พฤษภาคม 18].

ร่วมมือระหว่างชาติได้ปรากฏขึ้น โดยเฉพาะสนธิสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการนับถือศาสนา สนธิสัญญาเกี่ยวกับการเลิกทาสและกฎหมายเกี่ยวกับสงคราม อย่างไรก็ตามเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914 – 1918) สิ้นสุดลง ก็ได้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่ารัฐบาลทั้งหลายไม่สามารถปกป้องสิทธิมนุษยชนได้ จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาความร่วมมือของนานาชาติ ดังนั้นองค์การสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ซึ่งเป็นองค์การสากลระหว่างรัฐบาลองค์การแรก ก่อเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงหาวิถีทางที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม งานของสันนิบาตชาติในเรื่องนี้ก็จำกัดอยู่เพียงการคุ้มครองชนกลุ่มน้อยในบางประเทศเท่านั้น ความพยายามระดับนานาชาติที่จะปกป้องสิทธิของผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ปรากฏขึ้นต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และได้กลายเป็นข้อตกลงระดับนานาชาติ ร่างขึ้นโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศเมื่อ ค.ศ. 1919 ส่วนการเลิกทาสซึ่งพยายามต่อสู้กันมาเป็นระยะเวลานานก็บรรลุผลสำเร็จ เมื่อนานาชาติที่เกี่ยวข้องร่วมลงนามในอนุสัญญาระหว่างชาติว่าด้วยทาสที่กรุงเจนีวาเมื่อ ค.ศ. 1926 สำหรับปัญหาผู้ลี้ภัยก็ได้มีการร่วมลงนามในอนุสัญญาระหว่างชาติเพื่อคุ้มครองผู้ลี้ภัยเมื่อ ค.ศ. 1933 และ 1938²

ในช่วงระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ได้เกิดระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian Regimes) ซึ่งก่อตัวขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1920 และดำเนินต่อไปจนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในดินแดนของตนเองอย่างรุนแรง ในขณะที่สงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939 – 1945) ได้นำมาซึ่งการทำลายล้างชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษยชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีความพยายามที่จะทำลายชนกลุ่มต่างๆ โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติและศาสนา ดังนั้น จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดอย่างแน่นอนว่าจำเป็นจะต้องมีบทบัญญัติระดับนานาชาติเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะการเคารพสิทธิมนุษยชนนับเป็นภาระที่สำคัญอันจะนำไปสู่สันติภาพและความก้าวหน้าของโลก ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีการดำเนินการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกดั้งเดิม 50 ประเทศ ได้ร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1945 ซึ่งประกาศเป้าหมายหลักขององค์การสหประชาชาติ คือ “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงคราม และเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี” มาตรา 1 ของกฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของสหประชาชาติคือ “เพื่อบรรลุความร่วมมือระหว่างชาติในการ

² ต้วง กัณศรีเวียง. (2555). *สิทธิมนุษยชนในกระแสโลกาภิวัตน์*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.baanjomyut.com/library/global_community/06_2.html. [2555, พฤษภาคม 18].

ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษยทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา”

ด้วยเหตุที่กฎบัตรสหประชาชาติ เป็นสนธิสัญญาที่บรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติร่วมลงนาม จึงถือว่ามีข้อผูกพันทางกฎหมายที่บรรดาสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม รวมถึงการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และการร่วมมือกับสหประชาชาติตลอดจนนานาประเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่บัญญัติไว้ในกฎบัตร อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติมิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยตรง หรือกลไกที่จะช่วยให้ประเทศสมาชิกปกป้องสิทธิมนุษยชน ครั้นปี ค.ศ. 1945 องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Committee on Human Rights) ขึ้น มีหน้าที่ร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน จึงเกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งสหประชาชาติ ได้มีมติรับรองเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ร่วมรับรองเมื่อ ค.ศ. 1948 ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษยและของบรรดานานาชาติ ถึงแม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้มีผลบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ปฏิญญาสากลฉบับนี้นับว่ามีพลังสำคัญทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก และถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ³

ข้อความในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการร่างรัฐธรรมนูญของบรรดาประเทศที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาประเทศอาณานิคมได้อ้างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในการประกาศอิสรภาพช่วง ค.ศ. 1950 ถึง 1960 และหลายประเทศนำข้อความในปฏิญญามาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญของตน เมื่อสหประชาชาติมีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติประกอบด้วยประเทศสมาชิกเพียง 58 ประเทศ จากนั้นมาจำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นจนมีจำนวนเกินกว่าสามเท่าของสมาชิกเดิม อิทธิพลของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ขยายมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเป็นที่ยอมรับถึงเมื่อมีปัญหเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ คำปรารภเริ่มด้วยข้อความที่เน้นการยอมรับ “ศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ของสมาชิกทั้งมวลของครอบครัวมนุษย” โดยสิทธิที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกออกได้อย่างกว้างๆ 2 ประเภท คือ

³ สว่าง กันศรีเวียง. (2555). *สิทธิมนุษยชนในกระแสโลกาภิวัตน์*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.baanjommyut.com/library/global_community/06_2.html. [2555, พฤษภาคม 18].

1) สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม และศาสนา การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม และเข้าร่วมสมาคมอย่างสันติ สิทธิในการมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตนโดยตรงหรือ โดยการส่งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างเสรี

2) สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม สิทธิในการศึกษา และสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างเสรี

ต่อมาหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการแปลเจตนาและขยายข้อความให้ละเอียดยิ่งขึ้น ด้วยการร่างเป็นกติการะหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมาย และสหประชาชาติมีมติรับรอง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights - ICESCR) การที่สหประชาชาติมีมติรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวนี้ ทำให้บรรดานานาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ไม่เพียงแต่เห็นชอบด้วยกับสิทธิต่างๆ ที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแต่ยังถือเป็นมาตรการในการปฏิบัติตามด้วย หมายความว่า บรรดาประเทศที่ให้สัตยาบัน (Ratify) หรือรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามข้อความในกติการะหว่างประเทศด้วยทั้งนี้เพราะ กติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันทางกฎหมาย ประเทศที่เป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามเงื่อนไขของกติการะหว่างประเทศ และรวมไปถึงต้องส่งรายงานการปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศให้แก่สหประชาชาติเป็นประจำด้วย เมื่อกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับมีผลในการบังคับใช้ใน ค.ศ. 1976 ประเทศต่างๆ ได้เข้าเป็นภาคีจนปัจจุบันนับได้ 134 ประเทศ⁴

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือความเป็นมาของสิทธิมนุษยชนสากล ความเป็น “สากล” เริ่มเห็นได้ชัดเจนจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นมาตรฐานระดับนานาชาติที่เกี่ยวกับการ

⁴ สว่าง กันศรีเวียง. (2555). สิทธิมนุษยชนในกระแสโลกาภิวัตน์. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.baanjomyut.com/library/global_community/06_2.html. [2555, พฤษภาคม 18].

ปกป้องศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน ต่อมาจึงเกิดคกคิกาสัญญาระหว่างชาติ ตลอดจนอนุสัญญาฉบับต่างๆ ซึ่งมีข้อผูกพันในทางกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในกติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาที่แต่ละประเทศได้เข้าร่วมเป็นภาคีสหประชาชาติและองค์กรต่างๆ ในระบบของสหประชาชาติ เช่น ยูเนสโก และยูนิเซฟ เป็นต้น ได้หาวิถีทางที่จะให้บรรดาประเทศสมาชิกปฏิบัติตามมาตรฐานสากลแห่งสิทธิมนุษยชนแต่ความพยายามต่างๆ ย่อมไร้ผล ถ้าปราศจากความร่วมมือของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทยผู้เขียนเห็นว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ความเสมอภาค เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามบทบัญญัติของ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ตลอดจนตามแนวปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม แต่กระนั้นก็ตาม สิทธิมนุษยชนก็ยังคงมีการละเมิดกันอยู่โดยทั่วไปในสังคมไทย และถ้าหากไม่หาทางป้องกันและแก้ไข แนวโน้มของการละเมิดก็จะทวีความรุนแรงขึ้น ยากแก่การแก้ไข และยังทำลายชื่อเสียง เกียรติภูมิ และภาพพจน์ของประเทศด้วย อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า ถ้าคนไทยเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้อง โดยยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพ และมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรีและสิทธิ และถ้ามีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกันฉันท์พี่น้อง คนในสังคมไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนและละเมิดสิทธิของกันและกัน

2.1.2 หลักการเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญานั้น กฎหมายได้บัญญัติสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยไว้เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยจากการกระทำที่อาจไม่เป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีไว้ อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาาก็ยังมีปัญหาอีกมากที่รอการแก้ไข เช่น ปัญหาการตีความคำว่าสิทธิ หรือมาตรการบังคับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น

2.1.2.1 สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

“ผู้ต้องหา” หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องต่อศาล โดยอาจจะถูกจับแล้วแต่อยู่ระหว่างนำตัวมาควบคุมหรือขังไว้เพื่อทำการสอบสวน ก่อนที่จะสรุปสำนวนมีความเห็นส่งฟ้องต่อศาล โดยสิทธิของผู้ต้องหาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีดังนี้⁵

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 2 (2).

1) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีความผิด จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด ฉะนั้น ระหว่างสอบสวนจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนเป็นผู้กระทำผิดมิได้ กล่าวคือจะทรมาน บังคับ ชูเชิญ หรือหลอกลวง หรือให้ค้ำประกันสัญญา หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจงใจให้การอย่างไรๆ ในเรื่องที่ต้องหานั้นมิได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 33⁶

2) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม ควบคุม ตรวจสอบ โดยไม่จำเป็น หรือไม่มีเหตุอันสมควร และไม่ถูกใช้วิธีการเกินสมควรในการจับ เช่น ความผิดเล็กน้อยและไม่มีพฤติการณ์จะหลบหนี ก็ไม่ควรถูกจับใส่กุญแจมือ โดยหลังจากถูกแล้วจับเจ้าพนักงานตำรวจต้องนำตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน โดยทันที และมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ถูกนำตัวมาถึงที่ทำการของตำรวจ และถ้าเป็นความผิดลหุโทษ (จำคุกไม่เกิน 1 เดือนหรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ) ควบคุมตัวไว้ได้เพียงเพื่อถามคำให้การชื่อและที่อยู่เท่านั้น แล้วต้องปล่อยตัวไป จะขังไม่ได้

3) สิทธิที่จะแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุม และสถานที่ถูกควบคุมตัวในโอกาสแรก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1⁷

4) สิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความสองต่อสอง ในการขอพบทนายความจะต้องร้องขอต่อนายตำรวจประจำการสถานีตำรวจนั้นๆ โดยเขียนคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจะใช้คำพูดก็ได้ แต่ต้องระบุชื่อทนายความด้วยสำหรับผู้ต้องหาที่ยากจนไม่มีเงินจะจ้างทนาย ความได้ ถ้าคดีอัตราโทษประหารชีวิต หรือผู้ต้องหาเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การพนักงานสอบสวนต้องจัดทนายความให้หรือถ้าคดีมีอัตราโทษจำคุกผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการให้จัดหาทนายความให้ พนักงานสอบสวนต้องหาทนายความให้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และ มาตรา 134/1⁸

5) สิทธิให้ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนในชั้นสอบสวนเนื่องจากผู้ต้องหาอาจจะไม่รู้กฎหมาย และป้องกันมิให้มีการบังคับชูเชิญให้ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพโดยไม่สมัครใจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/3⁹

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. มาตรา 33.

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 7/1.

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 7/1 และ มาตรา 134/1

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134/3.

6) สิทธิได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร คือ ในเวลาปกติตามที่ทางราชการกำหนด และเวลาอื่นซึ่งต้องขออนุญาตจากนายตำรวจเวรประจำการผู้รับผิดชอบก่อน กรณีที่ผู้ต้องหาร้องขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติทราบ เจ้าพนักงานจะต้องจัดการตามคำร้องขอ นั้นโดยเร็ว และให้เจ้าพนักงานทำบันทึกไว้ ในการแจ้งให้ญาติทราบดังกล่าวห้ามมิให้เรียกค่าใช้จ่ายจากผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1¹⁰

7) สิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเจ็บป่วย ถ้าเจ็บป่วยก่อนถูกควบคุม เจ้าหน้าที่ตำรวจจะนำผู้ต้องหาที่เจ็บป่วยไปโรงพยาบาลของทางราชการเพื่อรับ การรักษา แต่ถ้าเจ็บป่วยในระหว่างถูกควบคุมตัว ร้อยเวรประจำการจะเป็นผู้รายงานต่อหัวหน้าสถานีเพื่อพิจารณาอนุญาตนำตัวส่ง โรงพยาบาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1¹¹

8) สิทธิได้รับการแจ้งว่าถูกจับและแจ้งข้อกล่าวหา พร้อมรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับโดยไม่ชักช้าเมื่อมีการจับ เช่น ถูกจับในความผิดฐานอะไร ตามกฎหมายใด และบอกถึงสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องหา อาทิ ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ต้องหานั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ รวมทั้งสิทธิอย่างอื่นตามที่กฎหมายให้ความคุ้มครองให้ผู้ต้องหาทราบทุกอย่าง ถ้ามีหมายจับมีสิทธิได้รับทราบหมายจับ และให้เจ้าพนักงานอ่านให้ฟังพร้อมมอบสำเนาบันทึกการจับให้แก่ผู้ต้องหาด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134¹²

9) สิทธิจะให้การหรือไม่ให้การต่อพนักงานสอบสวน หรือจะให้การอย่างไรก็ได้โดยอิสระ และมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดี โดยจะไม่มี ความผิดทางอาญาใด เว้นแต่หากเจ้าพนักงานถามชื่อหรือที่อยู่ของผู้ต้องหาเพื่อปฏิบัติตามกฎหมาย ถ้าไม่บอกหรือบอกชื่อหรือที่อยู่เท็จอาจมีความผิดหลุโทษ และถ้าทำให้การนั้นเป็นการหมิ่นประมาทผู้อื่นกฎหมายจะไม่คุ้มครอง หรือจะขอไปให้การในชั้นพิจารณาของศาลก็ได้ ถ้ายอมให้การพนักงานสอบสวนต้องเตือนให้ทราบว่า ถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานชั้นผู้ต้องหาในการพิจารณาคดีของศาลได้ หากไม่เตือนพยานหลักฐานที่ได้มาจะใช้ชั้นผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาของศาลไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40¹³

10) สิทธิยื่นคำร้องขอประกันตัว และสิทธิจะได้รับการพิจารณาคำขอประกันอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันสูงเกินไปไม่ได้ หากพนักงานสอบสวนไม่อนุญาตให้ประกันก็

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 7/1.

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 7/1.

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134.

¹³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. มาตรา 40.

สามารถไปขอประกันในชั้นพนักงานอัยการ ได้ และถ้ามีการฝากขังต่อศาลแล้วก็ขอประกันต่อศาลได้ ถ้าศาลชั้นต้นไม่อนุญาตให้ประกันก็สามารถอุทธรณ์คำสั่งไปยังศาลอุทธรณ์หรือ ยื่นต่อศาลชั้นต้นใหม่ได้เรื่อยๆ ถ้ามีหลักทรัพย์หรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมที่เชื่อว่าศาลอาจจะเปลี่ยนแปลงคำสั่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 239¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 ถึง มาตรา 114 และ มาตรา 119¹⁵

11) สิทธิที่จะถูกควบคุมหรือขังเฉพาะในสถานที่ที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้เท่านั้น เมื่อมีการนำผู้ต้องหาขังต่อศาลแล้ว พนักงานสอบสวนจะขอรับตัวผู้ต้องหา กลับไปคุมขังไว้ที่สถานีตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนเช่นเดิมไม่ได้แล้ว และถ้ามีการควบคุมหรือขังไม่ถูกต้อง ผู้ต้องหาหรือญาติสามารถร้องขอให้ปล่อย หรือให้ไปควบคุมในสถานที่อื่นได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เจ้าพนักงานตำรวจบังคับขู่เข็ญให้ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ หากมีการกระทำดังกล่าวถือว่าเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

12) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 241 วรรคแรก และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134¹⁶

13) สิทธิที่จะได้รับทราบผลการสอบสวนถึงความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติเป็นอาชญาของผู้ต้องหา เช่น ประวัติการต้องคดี ประวัติการต้องโทษ ในกรณีกระทำกลับหลังผู้ต้องหาต้องแจ้งให้ทราบทุกเรื่องที่สอบสวนมา ถ้าไม่แจ้งสิทธิก่อนยอมใช้เป็นพยานหลักฐานยื่นผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาไม่ได้

14) สิทธิที่จะมีล่ามหรือล่ามภาษามือ กรณีที่ผู้ต้องหาไม่สามารถพูดหรือไม่เข้าใจภาษาไทย หรือหูหนวก หรือเป็นใบ้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13¹⁷

15) สิทธิขอให้แพทย์ตรวจ กรณีมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ หากตรวจแล้วพบว่าวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้จริงก็มีสิทธิได้รับการรักษาให้หายก่อนและต้องหยุดการสอบสวนไว้ก่อนจนกว่าผู้ต้องหาจะสามารถต่อสู้คดีได้

ผู้เขียนเห็นว่า “ผู้ต้องหา” คือบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล จะเห็นได้ว่าจากคำนิยามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ อย่างชัดเจนว่าบุคคลดังกล่าวยังอยู่ในขั้นตอนก่อนพิจารณาคดีที่ยังมิได้ถูกส่งฟ้องตัวต่อศาลและ

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. มาตรา 239.

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 106 – 114. และ มาตรา 119.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 134.

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 13.

ขั้นตอนหลังจากนั้นก็จะต้องมีการสอบสวนอีก กล่าวคือต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ก่อนที่จะสรุปสำนวนการสอบสวนเพื่อส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาตามปรากฏจากสำนวนการสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอหรือจะต้องมีการสอบสวนเพิ่มเติมในคดีดังกล่าวอีกหรือไม่ หากผู้ต้องหาเป็นเด็กก็มีปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังนี้ไม่ว่าตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือแม้แต่ตามรัฐธรรมนูญจึงได้วางหลักการเรื่องนี้ไว้ว่าผู้ต้องหาคือบุคคลที่ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

แต่ในทางปฏิบัติยังมีการกระทำอย่างหนึ่ง ซึ่งในความเห็นของผู้เขียนถือเป็นการละเมิดสิทธิอย่างหนึ่งของผู้ต้องหา คือการนำตัวผู้ต้องหาออกสื่อแขนงต่างๆ ซึ่งการนำตัวผู้ต้องหาไปออกสื่อ นั้นถือเป็นการชี้แนะให้สังคมมองว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำความผิดไปเสียแล้ว และโดยที่หลังจากมีการนำตัวผู้ต้องหาออกสื่อสาธารณะไปแล้วก็ได้มีการติดตามทำข่าวอีกว่าต่อมาก็คืออาญานั้นๆ ตัวผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงหรือไม่ หรือท้ายที่สุดแล้วศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าอย่างไร ซึ่งแม้ตามข้อเท็จจริงจะมีบ้างที่สื่ออาจติดตามคดีแต่ก็มักปรากฏในคดีดังๆ หรือคดีที่ตัวผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง แต่ก็ไม่ได้ติดตามทุกคดีที่เคยมีการนำเสนอข่าวไปแต่อย่างใด ดังนี้ การกระทำดังกล่าวจึงเป็นการล่วงละเมิดสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยเฉพาะการถ่ายภาพหรือถ่ายทอดให้มีการเห็นใบหน้า รูปพรรณสัณฐานของผู้ต้องหา ซึ่งในความเห็นของผู้เขียนการกระทำดังกล่าวหาไม่มีประโยชน์ต่อรูปคดีแต่อย่างใด แม้อาจจะมีประโยชน์ในแง่การรับรู้การตรวจสอบของสังคม แต่ในทางกลับกันก็เป็นการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหานั่นเอง การกระทำดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญและหลักการพื้นฐานในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพราะการที่บุคคลตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาทั้งในรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลดังกล่าวคือผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้บัญญัติหลักพื้นฐานในการประกันสิทธิของผู้ต้องหาไว้ว่าในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้นั่นเอง

2.1.2.2 สิทธิของจำเลยในคดีอาญา

ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของประชาชนมีหลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือสิทธิในชีวิตและร่างกาย อันเป็นสิทธิสูงสุดของมนุษย์ รัฐจะใช้อำนาจสั่งประหารชีวิตบุคคลใดจะต้องมีกระบวนการยุติธรรมอันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม แม้รัฐจะผูกขาดในการใช้ความรุนแรงอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่กฎหมายนั้นต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรม เมื่อใดก็ตามที่มีการสังหารประชาชนอย่างไร้เหตุผลหรือทารุณกรรม ความชอบธรรมของ

ผู้ปกครองรวมทั้งของระบบนั้นก็จะมีคล้อยตาม นำไปสู่การต่อต้านหรือล้มล้างระบบอันมีปรากฏอยู่
มากในประวัติศาสตร์ ในส่วนของสิทธิในร่างกายนั้น เป็นสิทธิเสรีภาพที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติและ
จะถูกละเมิดไม่ได้ การจะถูกจับ คุมขัง ทรมาณ โดยไร้เหตุผลตามอำเภอใจเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการ
สิทธิเสรีภาพและระบบนิติธรรมโดยสิ้นเชิงประชาชนมีสิทธิในร่างกาย โดยรัฐไม่สามารถจะคุมขัง
อย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย นอกเหนือจากนั้นยังต้องมีการระบุถึงสิทธิของประชาชนที่ถูกกล่าวหา
ว่าทำผิดคืออาญา โดยจะต้องมีการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ที่สำคัญ
กระบวนการพิจารณานั้นจะต้องกระทำตามขั้นตอนที่มีหลักประกันว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับความ
ยุติธรรม เช่น จะต้องมิให้สิทธิในการแต่งตั้งทนายขึ้นมาต่อสู้ตามกระบวนการ จะไม่ถูกบีบบังคับให้
สารภาพด้วยการทรมาณ กระบวนการพิจารณาพยานหลักฐานต่างๆ นั้นจะต้องเป็นไปตามครรลอง
และข้อเท็จจริง ฯลฯ

เนื่องจากสิทธิในชีวิตและร่างกายรวมทั้งการกระทำความผิดคืออาญาอื่นเป็นเรื่อง
ร้ายแรง มีโทษทั้งปรับ ทั้งจำ รวมทั้งถึงขั้นประหารชีวิต จึงจำเป็นต้องมีการตรากฎหมายและตั้ง
กฎเกณฑ์ที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาอย่างรัดกุม โดยจะต้องผสมผสานกัน 5 ส่วน ส่วน
ที่หนึ่งได้แก่ ส่วนที่เป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
ในส่วนของชีวิตและร่างกาย และสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ส่วนที่สอง ได้แก่ การจับผู้ต้องสงสัย
ว่ากระทำความผิด สืบสวนและสอบสวน ส่วนที่สาม ได้แก่ การฟ้องร้องคดี ส่วนที่สี่ ได้แก่ การ
พิจารณาโดยศาล ส่วนที่ห้า ได้แก่ การลงโทษกฎหมาย

ในส่วนที่หนึ่งที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนั้น ในรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในประเทศไทยนั้น
บางฉบับไม่ได้มีการกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวหลังการปฏิวัติรัฐประหาร ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ จะมีการกล่าวถึง
สิทธิเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญา หนักเบาเข้มข้นต่างกัน

ในส่วนที่สองอันได้แก่การจับผู้สงสัยว่ากระทำความผิด การสืบสวนและสอบสวนอยู่
ในกระบวนการของตำรวจเป็นส่วนใหญ่ แต่บางครั้งประชาชนก็อาจจะช่วยกันจับผู้ร้ายได้ โดย
เพียงแต่ช่วยกันจับตัวผู้สงสัยว่ากระทำความผิดเพื่อส่งให้ตำรวจ สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในระบบ
กล่าวหาซึ่งเป็นระบบในคดีอาญาของประเทศไทย จำเลยย่อมมีสิทธิปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย
หรือทนาย หรือในระหว่างการสอบสวนนั้นจะต้องปลอดจากการถูกข่มขู่ ทรมาณ ในส่วนนี้นั้น
อาจจะมีความแตกต่างในยุคต่างๆ ในแง่ความเข้มข้นของหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา แต่ที่
สำคัญคือความแตกต่างระหว่างสิทธิที่มีตามกฎหมายและความเป็นจริงจากการปฏิบัติการของ
เจ้าหน้าที่ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่ผู้ถูกกล่าวหาถูกข่มขู่ ถูกทรมาณ ถูกชักจูง ให้ยอมรับสารภาพ และก็มีอยู่

ไม่น้อยที่ขอกล่าวหาทั้งหลายนั้นประกอบด้วยพยานอันเป็นเท็จ จึงปรากฏว่ามีผู้ถูกจำคุกจำนวนไม่น้อยเป็นผู้มิได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา

ส่วนที่สาม ได้แก่ การฟ้องร้อง ซึ่งในบางกรณีพนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีได้เอง หรือแม้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดคดีอาญาก็สามารถฟ้องร้องคดีได้ แต่ส่วนใหญ่นั้นการฟ้องร้องกระทำการโดยอัยการแผ่นดินซึ่งถือเป็นตัวแทนของรัฐ การฟ้องร้องคดีอาญานั้นสามารถจะถูกบิดเบือนในความยุติธรรมได้ เช่น ในบางกรณีอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงของการกระทำความผิดใกล้เคียงกับอีกคดีหนึ่ง ในกรณีเช่นนี้ผู้เสียหายโดยตรงก็อาจจะฟ้องโดยตนเอง แต่ที่สำคัญก็คือ ทศสนคดีที่ไม่ถูกต้องของผู้กระทำการฟ้องร้องที่จำเป็นต้องฟ้องร้องอย่างรัดกุม จึงอาจมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงจากการสืบสวน และสอบสวนเพื่อมัดตัวจำเลยให้ได้

ส่วนที่สี่ ได้แก่ การพิจารณาตัดสินในศาลยุติธรรมในส่วนประเด็นนี้ผู้เขียนขอวิจารณ์การพิจารณา หรือการพิพากษาคดีของศาลโดยสุจริตด้วยความนอบน้อมในแง่วิชาการว่าในส่วนความยุติธรรมของตุลาการเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าตุลาการมีอคติ จำเลยก็อาจไม่ได้รับความยุติธรรม และที่สำคัญกว่านั้นถ้าศาลไม่สามารถรองความเที่ยงธรรมได้เนื่องจากแรงกดดันทางการเมือง สิทธิของจำเลยก็จะถูกระงับได้ และที่สำคัญที่สุดศาลอาจจะใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมด้วยความจำใจเช่นการกดดันศาลโดยกลุ่มการเมืองหลากหลายในปัจจุบัน เมื่อใดก็ตามที่ผู้พิพากษา มีอคติหรือตกอยู่ในอำนาจอื่นของรัฐ หรือมีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง ความยุติธรรมของจำเลยในคดีอาญาย่อมถูกบิดเบือนได้

ส่วนที่ห้า ได้แก่ การลงโทษตามกฎหมาย การลงโทษมิใช่มีเพื่อการแก้แค้นจึงเปิดโอกาสให้มีการร้องทุกข์ขั้นสุดท้าย เช่น กรณีของโทษประหารชีวิตนั้นก็อาจมีการร้องทุกข์หรือถวายฎีกาให้งดเว้นโทษประหารชีวิต นอกเหนือจากนั้น การประพฤติปฏิบัติของผู้กระทำความผิดในขณะที่ได้รับโทษนั้นก็อาจจะมีส่วนให้รับการลดหย่อนผ่อนโทษได้ หรือในกรณีที่เป็นวันสำคัญของประเทศนั้นๆ ก็จะมีการลดโทษให้กับนักโทษหรือปล่อยนักโทษเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง อันเป็นการแสดงออกของการมีมนุษยธรรม หรือเกี่ยวข้องกับเมตตาธรรมทางศาสนา หรือของประมุขแห่งรัฐ สิทธิของจำเลยในคดีอาญาในกรณีของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้น จึงขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายคดีอาญาอื่นๆ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กระบวนการสืบสวนและสอบสวนของตำรวจ การฟ้องร้องของอัยการ ศาลสถิตยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ เป็นต้น

นอกจากนั้นในฐานะที่ประเทศไทยให้สัตยาบันในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาติ นานาชาติจึงคาดหวังให้ประเทศไทยปฏิบัติตามปฏิญญาดังกล่าว โดยกระบวนการออกกฎหมายที่ดี กระบวนการ

ยุติธรรมที่ดี การรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่ดี จะต้องมีการปฏิบัติตามปฎิญาไว้ นอกเหนือจากนั้น ประเทศไทยยังให้สัตยาบันเกี่ยวกับสิทธิทางสังคมและการเมืองอีกด้วย สิทธิของ จำเลยในคดีอาญาจึงอยู่ภายใต้กฎหมายหลายส่วน รวมทั้งพันธกรณีที่มีกับต่างประเทศ นอกเหนือจากนั้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งองค์กรเอกชน (NGOs) ก็เฝ้าจับตามองการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญการเคารพสิทธิมนุษยชนยังเป็นหนึ่งในห้า แนวโน้มของโลก อันได้แก่ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน การค้าเสรี การรักษาสภาพแวดล้อม การเคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา ประเด็นสิทธิของจำเลยใน คดีอาญาจึงเป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวเนื่องกับหลักนิติธรรม ประชาธิปไตย สิทธิขั้นพื้นฐานอันสำคัญ ของมนุษย์ และพันธกรณีที่มีต่อสหประชาชาติ

2.2 ความหมายของการจับกุมและการควบคุม

โดยทั่วไปการจับหมายถึงการใช้กิริยาอาการของร่างกายของบุคคลกระทำต่อบุคคลอีก คนหนึ่ง แต่ในทางกฎหมายการจับจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น จึงจะมีอำนาจ จับและควบคุมตัวบุคคล ดังนั้น การจับ คือ การควบคุมความเคลื่อนไหวของบุคคลโดยเจ้าพนักงาน เพื่อให้เขาให้การตอบข้อกล่าวหาทางอาญา¹⁸ ควบคุม หมายถึง การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดย พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน¹⁹ ดังนั้นการจับและการควบคุม จึงเป็นลำดับของขั้นตอนข้อกฎหมายที่ให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ และมีผลในทางกฎหมายทุกขั้นตอน กล่าวคือเมื่อใดมีการจับสิทธิของผู้ต้องหาจะเกิดขึ้นทันที ผู้เขียนจึงเห็นว่าต้องศึกษาข้อกฎหมายในเรื่องนี้ เพื่อทำความเข้าใจในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยต่อไป

2.2.1 เหตุในการจับกุม

โดยหลักพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาล ไม่ได้ เว้นแต่กรณีที่ถูกกฎหมายกำหนด

1) เมื่อบุคคลนั้น ได้กระทำความผิดซึ่งหน้า (Flagrant Offence) กล่าวคือ ความผิดซึ่งหน้า ที่ตำรวจเห็นกำลังกระทำ หรือพบในอาการใดซึ่งแทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำ

¹⁸ เกียรติขจร วัฒนะสวัสดิ์. (2547). *คำอธิบาย หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินในชั้นตอน ก่อนพิจารณา*. กรุงเทพฯ: จีระวิชาการพิมพ์. หน้า 247.

¹⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). *ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 46.

ผิดมาแล้ว และหมายความรวมถึงเมื่อบุคคลหนึ่งถูกไล่จับตั้งผู้กระทำโดยมีเสียงร้องเอะอะกั๊ต หรือเมื่อพบบุคคลหนึ่งแทบจะทันทีทันใดหลังจากการกระทำผิดในถิ่นแถวใกล้เสียงกับที่เกิดเหตุ นั้น และมีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่า ได้ใช้ในการกระทำผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวของผู้นั้นก็คิด ทั้งนี้ กรณีหลังนี้เฉพาะความผิดตามที่ระบุไว้ในบัญญัติท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้ เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำผิด

3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้น แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

อนึ่ง ราษฎรจะจับผู้อื่นไม่ได้ เว้นแต่เมื่อผู้นั้นกระทำความผิดซึ่งหน้าและความคิดนั้นได้ระบุไว้ในบัญญัติท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว เช่น กรณีมีคนร้ายเข้าไปในบ้านเจ้าบ้านหรือผู้ที่เกี่ยวข้องก็มีสิทธิที่จะจับคนร้ายได้ หรือกรณีเมื่อได้รับการร้องขอจากเจ้าพนักงานผู้จัดการตามหมายจับให้ช่วยเหลือการ ปฏิบัติการตามหมายจับ แต่ในกรณีนี้ เจ้าพนักงานจะบังคับให้ผู้ใดช่วยโดยอาจเกิดอันตรายแก่เขานั้นไม่ได้²⁰

2.2.1.1 กระบวนการดำเนินการจับกุม

เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วตั้งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับ พร้อมด้วยผู้จับ²¹ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าวแต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 ดังนี้

1) แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ ถ้ามีหมายจับให้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบและอ่านให้ฟังและมอบสำเนาบันทึกการจับ แก่ผู้ถูกจับนั้น พร้อมทั้งแจ้งผู้ถูกจับว่า

“ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ”

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132-134.

²¹ วีระ วัฒนชัยนันท์. (2550). การสอบสวนภาคปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.. หน้า 118.

(“You have the right to remain silent. Anything you say can and will be used against you in a court of law. You have the right to an attorney present during questioning. If you cannot afford an attorney, one will be appointed for you.”) หรือเรียกกันว่า “หลักมิแรนดา” (อังกฤษ: Miranda Rule) และมีที่มาจากคดีมิแรนดา กับรัฐแอริโซนาในสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509)

2) ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุม ผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี

3) ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่ พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น เช่น เจ้าพนักงานตำรวจใช้อำนาจในทางกฎหมายใส่เครื่องพันธนาการ หรือขอให้ราษฎรช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการจับกุมผู้ต้องหาได้

ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับ ไปยังที่ทำการของ พนักงานสอบสวน โดยทันที และเมื่อถึงที่นั้นแล้วให้ส่งตัวผู้ถูกจับแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจของที่ทำการของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ในกรณีที่จำเป็น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับจะจัดการพยาบาลผู้ถูกจับเสียก่อนนำตัวไปส่งก็ได้²² ในกรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวบันทึกชื่อ อาชีพ ที่อยู่ของผู้จับ อีกทั้งข้อความและพฤติการณ์แห่งการจับนั้นไว้และให้ผู้จับลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นสำคัญ เพื่อดำเนินการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับให้ผู้ถูกจับทราบ แล้วให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจผู้นั้นแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบด้วยวิธีตาม “หลักมิแรนดา” นั้น

2.2.1.2 การปฏิบัติต่อผู้ถูกจับกุม

เมื่อได้จับบุคคลใดแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่งแจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิดังต่อไปนี้

1) แจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุม ในโอกาสแรก เช่น การแสดงหมายจับหรือแสดงข้อหาว่าทำไมถึงมีการจับ ทั้งนี้เพื่อหาผู้ต้องหาผู้รู้ถึงการกระทำความผิดของตน

²² สนธิ ตันศิลป์. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล. หน้า 134-136.

- 2) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว เช่น ให้โอกาสผู้ต้องหาหาทางแก้ข้อหาที่ได้รับ โดยการปรึกษาทนายความ
- 3) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนได้ในชั้นสอบสวน เช่น ให้ทนายความเข้าไปฟังในการสอบสวนผู้ต้องหาในการให้การกับเจ้าพนักงานตำรวจ
- 4) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร เช่น เปิดให้ญาติเข้าพบผู้ต้องหาหรือให้ใช้โทรศัพท์ในการติดต่อกับญาติ
- 5) ได้รับการรักษาพยาบาล โดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย²³

นอกจากนี้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่งมีหน้าที่จัดให้ผู้ถูกจับสามารถติดต่อกับญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมได้ในโอกาสแรกเมื่อผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน หรือถ้ากรณีผู้ถูกจับร้องขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้แจ้ง ก็ให้จัดการตามคำร้องขอนั้นโดยเร็ว และให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจบันทึกไว้ ในการนี้ มิให้เรียกค่าใช้จ่ายใดๆ จากผู้ถูกจับ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานแต่ถ้าเป็นถ้อย คำอื่นจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ต่อเมื่อได้มีการแจ้งสิทธิของผู้ถูกจับแก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี²⁴

พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่งนั้น จะปล่อยผู้ถูกจับชั่วคราวหรือควบคุมผู้ถูกจับไว้ก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 84/1) แต่ถ้าเป็นการจับโดยมีหมายของศาล ให้รับดำเนินการอย่างไรก็ได้ส่งบุคคลหรือสิ่งของที่หมายจับหรือหมายค้นและ ได้ค้นพบแล้ว ไปถึงมือศาลที่ออกหมายหรือถึงมือเจ้าพนักงานที่กำหนดไว้ในหมาย เว้นแต่จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่ต้องส่งผู้ถูกจับไปยังศาล แต่ไม่อาจส่งไปได้ในขณะนั้นเนื่องจากเป็นเวลาที่ศาลปิดหรือใกล้จะปิดทำการ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่รับตัวผู้ถูกจับไว้มีอำนาจปล่อยผู้ถูกจับชั่วคราวหรือควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้จนกว่าจะถึงเวลาศาลเปิดทำการ²⁵

2.2.2 เหตุในการควบคุมตัว

ตามกฎหมายกำหนดห้ามพนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ถูกจับด้วยวิธีการที่เกินกว่าความจำเป็น เช่น ถ้าผู้ถูกจับไม่มีพฤติการณ์จะหลบหนี ก็ไม่มีสิทธิควบคุมตัว เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น

²³ พิชัย นิลทองคำ. (2550). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อจตยา มิถินเนียม. หน้า 302.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 339-341.

²⁵ พิชัย นิลทองคำ. อ่างแล้ว. หน้า 341-342.

กฎหมายยังกำหนดห้ามพนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ถูกจับในระยะเวลาที่นานเกินความจำเป็น หรือเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยพิจารณาจากโทษ ดังนี้

หากเป็นกรณีความผิดลหุโทษ พนักงานสอบสวนมีสิทธิควบคุมตัวผู้ถูกจับเพียงเท่า ระยะเวลาที่ใช้ถามว่าผู้ถูกจับเป็นใคร และอยู่ที่ใด เท่านั้น (จะควบคุมข้ามวันข้ามคืนไม่ได้ กรณี ความผิดอื่นๆ นอกจากความผิดลหุโทษหากมีความจำเป็นเพื่อสอบสวนหรือฟ้องคดีและผู้ถูกจับ มิได้รับการปล่อยชั่วคราว เมื่อได้นำตัวผู้ถูกจับไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงาน สอบสวนต้องนำตัวผู้ถูกจับไปยังศาลภายใน 48 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามหากมีเหตุจำเป็น เช่น พนักงาน สอบสวนไม่สามารถสอบสวนผู้ถูกจับได้ทันเวลา จึงต้องควบคุมตัวผู้ถูกจับเกินกว่า 48 ชั่วโมง พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อออกหมายขังต่อไป ตาม ระยะเวลาและหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500 บาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้เพียง 1 ครั้ง ไม่เกิน 7 วัน ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่าง สูงเกิน 6 เดือน แต่ไม่ถึง 10 ปีหรือปรับเกินกว่า 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขัง หลายๆ ครั้งติดกันได้ครั้งละไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทุกครั้งไม่เกิน 48 วัน ความผิดอาญาที่มีอัตรา โทษจำคุกอย่างสูง 10 ปี ขึ้นไป (ไม่ว่าจะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม) ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายๆ ครั้ง ติดกันได้ ครั้งละไม่เกิน 12 วัน และรวมกันทุกครั้งไม่เกิน 84 วัน²⁶

ผู้ศึกษาพบปัญหาในเรื่องคำว่า ควบคุม และคำว่า คุมขังว่าจะมีความเมื่อใดนั้น โดยใน กฎหมายอาญาคำว่าคุมขังวางหลักถึงการคุมตัว ควบคุม ขัง กักขัง หรือจำคุก การควบคุมตัว คือการ ถูกจำกัดอิสรภาพโดยเจ้าพนักงานหรือโดยศาล ตั้งแต่เมื่อถูกจับก็จะถูกควบคุมตัว ผู้ถูกจับ ไปยังที่ ทำ การของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 และห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุมผู้ถูกจับเกินกว่าที่จำเป็นซึ่งเป็นวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 86 โดยอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวน ซึ่งจะเห็นว่าคำว่า คุมขัง มีความหมายกว้างขวางและเป็นจุดเริ่มต้น ของการจำกัดอิสรภาพของ บุคคลซึ่งถูกหาว่ากระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง โดยเมื่อพิจารณาคำว่า คุมขัง ปัญหาที่ เกิดขึ้นก็คือคำว่า ควบคุมว่าจะเริ่มต้นเมื่อใด ส่วนคำว่า คุมตัว ขัง กักขัง หรือจำคุก ได้บัญญัติวิธีการ นับวันเริ่มต้นและวันครบกำหนดไว้แล้ว ซึ่งต่างจาก การ ควบคุม เริ่มต้นตั้งแต่การจับตาม ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 บัญญัติว่า ในการจับกุมนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎร ซึ่ง ทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่ถูกจับ และส่งให้ผู้ถูกจับ ไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ

²⁶ วินัย เลิศประเสริฐ. *วิธีไต่สวนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 147-148.

ตำรวจ พร้อมด้วยผู้ถูกจับแต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ใช้วิธีการควบคุม

2.3 แนวคิดทฤษฎีในการคุ้มครองสิทธิเด็ก

2.3.1 แนวคิดทฤษฎีทางกฎหมายว่าด้วยความยุติธรรม

ชาวกรีกมองความยุติธรรมเป็นเสมือนพระประสงค์ของพระเจ้าที่ควบคุมโชคชะตา พรหมลิขิตของมนุษย์ ความยุติธรรมเป็นสิ่งอยู่เหนือธรรมชาติ โดยความยุติธรรมในทฤษฎีเริ่มแรก จะเป็นเสมือนหลักการครอบจักรวาล แบบอภิปรัชญา (Metaphysical Cosmological Principle) ซึ่งกำหนดควบคุมการทำงานของพลังแห่งธรรมชาติทั้งหลายในจักรวาลให้มีความสมดุล และกลมกลืนกันทั้งหมด²⁷ แนวความคิดนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของลัทธิขงจื้อ (Confucianism) และลัทธิเต๋า (Taoism) ที่เน้นความสำคัญในเรื่องของ “ความกลมกลืน” ในฐานะเป็นสาร์ตติของความถูกต้องหรือความดีงามต่างๆ²⁸ ต่อมาเพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีก ได้เริ่มหันมาพิจารณาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมโดยในฐานะเป็นหลักการทางจริยธรรม สำหรับการกระทำของมนุษย์หรือคุณธรรม โดยเฉพาะของมนุษย์ในงานเขียนของเขาที่มีชื่อว่า “อุดมรัฐ” (The Republic) ซึ่งเขาได้ให้คำนิยามความยุติธรรม (Dikaiosyne) ว่าหมายถึงการกระทำกรรมดีหรือการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้น ความยุติธรรมของเพลโตจึงหมายถึงการที่แต่ละคนกระทำสิ่งที่ตนเกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างเหมาะสม ในทัศนะของเพลโต ความยุติธรรมเป็นเสมือนองค์รวมของคุณธรรม และโดยทั่วไปแล้วถือว่าคำตอบเกี่ยวกับ ความยุติธรรมจะถูกค้นพบได้ด้วยปัญญาหรือการไตร่ตรองเชิงปัญญาอย่างลึกซึ้ง ความยุติธรรมจึงเป็นสัจธรรมของบุคคลผู้มีปัญญาเท่านั้น จึงจะค้นพบได้ ซึ่งต่อมาเพลโตได้ให้ความหมายไว้ชัดเจนกว่าเดิมว่า ความยุติธรรมหมายถึง “การให้ทุกคนตามส่วนที่พึงจะได้รับ” และส่วนที่พึงจะได้รับมอบภาระหน้าที่เฉพาะซึ่งคนมีคุณสมบัติหรือเหมาะสมตามความถนัด

²⁷ Julius Stone, Human Law and Human Justice. (Sydney: Maitland Publications, 1965). p. 11. อ้างถึงใน ไกรสร เลียงสมบุญ. (2537). การระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมโลกโดยอนุญาโตตุลาการ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 40.

²⁸ Eugene Kamenka, “What is Justice,” in Eugene Kamenka and Alic Erh Soon Tay, “Justice,” Edward Arnold, 1979, p.1, อ้างถึงใน ไกรสร เลียงสมบุญ. (2537). การระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมโลกโดยอนุญาโตตุลาการ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 41.

อริสโตเติล²⁹ (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกซึ่งเป็นศิษย์ของเพลโตมองความยุติธรรมว่าเป็นคุณธรรมเฉพาะเรื่อง หรือคุณธรรมพิเศษเรื่องหนึ่งท่ามกลางคุณธรรมหลากหลายในสังคม และยังได้แบ่งความยุติธรรมตามประเภทของการได้มาออกเป็น 3 ประเภท คือ ความยุติธรรมในการแบ่งปัน เป็นความยุติธรรมที่เกิดจากการแบ่งปันทรัพย์สิน สิทธิหน้าที่เกียรติยศ หรืออำนาจในสังคมภายใต้หลักเรื่องความเสมอภาค (Equality) ความยุติธรรมในการชดเชย เป็นความยุติธรรมเฉพาะรายสำหรับการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยตนเอง ความยุติธรรมประเภทนี้ สามารถปรับได้ตามสภาพสังคมและความเป็นจริง ความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน เป็นความยุติธรรมที่เกี่ยวข้องระหว่างเอกชนกับความเป็นธรรมในการแลกเปลี่ยนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

โดยในความคิดของอริสโตเติลนั้นความยุติธรรม ถือว่า “ความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นเมื่อคนที่เท่ากันได้รับการปฏิบัติไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อคนที่ไม่เท่ากันได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกัน” ในยุคต่อมาได้มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของคำว่า “ยุติธรรม” ไว้หลายท่าน ซึ่งสรุปได้ว่ามีสองลักษณะคือ ความยุติธรรมในความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของบุคคล ซึ่งอาจขัดต่อหลักกฎหมาย และความยุติธรรมตามกฎหมายซึ่งก็สามารถมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

จากแนวคิดของอริสโตเติลดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการพัฒนากฎหมายในทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะในกฎหมายไทยได้นำเอากฎหมายต่างประเทศที่มาจากแนวคิดของอริสโตเติลมาปรับใช้เท่าที่จะปรับได้ โดยความยุติธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิเด็กระหว่างการสอบสวนคดีอาญาชั้นพนักงานสอบสวนได้ โดยจะต้องมีพนักงานสอบสวน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการสอบสวนโดยตรง และผู้เข้าร่วมรับฟังการสอบสวนแบบสหวิชาชีพ คือ นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา พนักงานอัยการ ทนายความ หรือบุคคลที่เด็กร้องขอ ย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมด้วยเช่นกัน

2.3.2 แนวคิดในการคุ้มครองและปฏิบัติต่อเด็ก

แนวคิดการคุ้มครองและปฏิบัติต่อเด็กใช้เหตุผลหลายประการในการพิจารณา เช่น ทางเศรษฐกิจ จริยศาสตร์ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมีความเกี่ยวข้องกันในเชิงสิทธิอำนาจที่บุคคลอย่างน้อยสองคนมีต่อกัน คือ เด็ก บิดามารดา และสังคม แนวคิดต่อเด็กสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวคิด³⁰ คือ

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

³⁰ จิตติมา ธงไชย, ร.ต.ท.. (2543). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ศึกษาเฉพาะกรณี การคุ้มครองผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กในการสอบสวน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 9.

1) แนวความคิดที่ถือว่าเด็กเป็นสมบัติของบิดามารดา

เกิดจากความคิดที่ว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะดำรงสังคมส่วนรวมเอาไว้ จึงเป็นกระแสหลักในสังคมทุกแห่ง และยังคงฝังอยู่อย่างลึกซึ้งในสังคมปัจจุบัน แนวคิดดังกล่าวนี้ถือว่าเด็กเป็นสมบัติส่วนตัวของบิดามารดา สังคมภายนอกหรือรัฐไม่สามารถแทรกแซงได้ บิดามารดา มีสิทธิและอำนาจเหนือลูกอย่างเด็ดขาด จะปฏิบัติต่อเด็กอย่างไรก็ได้

2) แนวความคิดที่ถือว่าเด็กเป็นสมบัติของสังคมหรือรัฐ

แนวความคิดนี้เกิดจากการเห็นความสำคัญของรัฐมากกว่าครอบครัว เด็กจึงเป็นสมบัติของสังคมหรือรัฐ บิดามารดามีสิทธิอำนาจเหนือเด็กน้อยกว่าสังคมหรือรัฐ หรือบิดามารดาไม่มีสิทธิอำนาจเหนือเด็กแต่อย่างใด จึงเป็นหน้าที่ของสังคมหรือรัฐที่จะต้องอบรมดูแลให้เด็กเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของสังคมหรือรัฐนั้น

3) แนวความคิดที่ถือว่าเด็กเป็นผู้มีสิทธิในฐานะปัจเจกชน

ให้ความสำคัญกับบุคคลแต่ละคนว่าเป็นมนุษย์หรือสิ่งที่มีอยู่ได้ด้วยตนเอง เกิดในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ แนวคิดนี้เห็นว่าเด็กมีสิทธิอำนาจและคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ดังนั้น แม้เด็กจะอยู่ในความดูแลของบิดามารดา เด็กก็มีสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลเช่นเดียวกัน สังคมหรือรัฐจึงมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของเด็กเช่นเดียวกับบิดามารดา เนื่องจากเด็กและบิดามารดาเป็นส่วนหนึ่งในสังคมทั้งสิ้น บิดามารดาจึงเป็นเจ้าของเด็กในฐานะผู้ให้กำเนิดหรือเหมาะสมสำหรับเด็กเท่าที่เด็กได้รับความดูแลอย่างถูกวิธี ไม่เป็นที่เสื่อมเสียต่อ สวัสดิการเด็กทุกประการ แต่เมื่อใดที่บิดามารดา มีความบกพร่องหรือด้วยเหตุอันใดก็ตามที่บิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้ สังคมหรือรัฐจะต้องเข้าเป็นธุระ เพื่อช่วยเหลือแก้ไขด้วยวิธีการอันเหมาะสมต่อเด็ก อันเป็นการให้ความคุ้มครอง สวัสดิภาพ และสิทธิความเป็นปัจเจกชนของเด็กไว้

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการคุ้มครองสิทธิเด็กทำให้ผู้เขียนเข้าใจว่า เด็กทุกคนที่เกิดมาต้องการความรักและความเอาใจใส่จากพ่อแม่และผู้ใหญ่ในสังคม นอกจากนี้พ่อแม่ ผู้ใหญ่ก็ต้องปฏิบัติต่อเด็กในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ต้องไม่ดูถูกเหยียดหยามเด็กที่มีเชื้อชาติ หรือสีผิว หรือมีฐานะแตกต่างไปจากตน ไม่ว่าจะใช้ความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ต่อเด็ก พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีและกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เด็กอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเติบโตเป็นคนดีของสังคม

2.4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ย

แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเกิดขึ้นในเวทีโลกในยุคร่วมสมัยเมื่อกว่าสามสิบปีแล้ว และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายทั่วโลก แต่สำหรับคนไทยแล้ว “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” กลายเป็นแนวคิดใหม่ที่คนสังคมไทยยังไม่เคยรู้จักมาก่อน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 วุฒิสภาของไทยเริ่มรู้จักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นครั้งแรกและก็ได้มีการเคลื่อนไหวทางสังคมในเรื่องแนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และความเป็นไปได้ในการนำมาใช้เรื่อยมา จนถึงปัจจุบันจึงได้เริ่มต้นดำเนินการนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ “โครงการนำร่องและโครงการทดลอง” ตามความพร้อมของแต่ละหน่วยงานและตามแต่กฎหมายจะเปิดช่องทางให้สามารถดำเนินการได้เพียงใดซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่มีการนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย ทั้งนี้ได้แก่การนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นครั้งแรก โดยใช้ขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63³¹ นอกจากนี้ ยังได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดในรูปแบบของ “การประชุมฟื้นฟูสัมพันธภาพ”³² ในงานสืบเสาะและพินิจเพื่อจะได้นำผลจากการประชุมของคู่กรณีในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสนอให้ศาลทราบในรายงานสืบเสาะและพินิจต่อไป ซึ่งหากศาลเห็นชอบด้วยจะช่วยลดประมาณคดีที่อาจต้องโทษจำคุกได้ทางหนึ่ง

การที่นำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทยสำหรับคดีที่เด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดดังกล่าวนั้น จะเห็นว่าพนักงานอัยการได้มีส่วนร่วมโดยจะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เป็นการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่ชัดเจน ทำให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์มากขึ้น ทั้งนี้เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเด็กให้ได้รับความเป็นธรรม จึงต้องศึกษาความหมาย และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

³¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2546). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์วิสัยทัศน์ใหม่ สำหรับเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำความผิดในสังคมไทย*. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, โรงแรมรามาร์คเด็นท์ กรุงเทพมหานคร. หน้า 136.

³² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย*. *ตุลพาห* 2, 51. หน้า 140.

2.4.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สหประชาชาติได้เสนอให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการประชุม UN Expert Meeting on Restorative Justice ที่รัฐบาลแคนาดาจัดตั้งขึ้น “การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย”³³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ผู้แทนประเทศที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่างหลักพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา ซึ่งสหประชาชาติจัดขึ้น ประเทศแคนาดาเป็นคนแรก ผู้ริเริ่มใช้คำภาษาไทยว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงธรรมเชิงสมานฉันท์” สำหรับคำว่า “Restorative Justice” อธิบายเหตุผลที่ใช้คำภาษาไทยเช่นนี้เนื่องจากในขณะนั้น Restorative Justice เป็นแนวคิดใหม่สำหรับวงการกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และมีผู้ใช้ศัพท์ภาษาไทยหลากหลาย อาทิเช่น “ความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์” “การฟื้นฟูความยุติธรรม” เป็นต้น แต่เนื่องจากการแปลตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษอาจจะไม่สามารถสื่อความหมายชัดเจน จึงใช้คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” โดยคำนึงปรัชญาของแนวคิดนี้ และผลสุดท้ายที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ในสังคม (Social Harmony) เพราะมองว่า “เป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice นั้นต้องการ ทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่ สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม” ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าคำนี้จะเป็นที่ยุติ แต่เป็นคำที่เสนอขึ้น เพื่อให้พิจารณาว่าเหมาะสมหรือไม่เท่านั้น³⁴ ซึ่งได้กลายเป็นคำที่ใช้กันแพร่หลายในกระบวนการยุติธรรมไทย

2.4.2 สาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Restorative Justice” ถือเป็นแนวคิดใหม่โดยมองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่มีใช่เป็นการกระทำต่อรัฐที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย ทุกฝ่ายได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชน จึงต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยกระบวนการนี้เป็นเพียงกระบวนการทางเลือกในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาหลัก กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ให้ทุกฝ่ายสามารถมีส่วนแก้ไขปัญหาหรือจัดการความเสียหายร่วมกันไม่ว่าจะเป็นเหยื่อ ผู้กระทำความผิด ชุมชน ครอบครัว ผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายและรัฐ โดยเน้นการฟื้นฟูความเสียหายให้ทุกฝ่ายที่ได้รับ

³³ กระทรวงยุติธรรม. (2546). รายงานการประชุมกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติครั้งที่ 1. หน้า 3.

³⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 12-13.

ผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม หรือกลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อการสร้างสรรคความสันติและความสมานฉันท์ให้กลับคืนสู่สังคม ชุมชน ความสมัครสมานสามัคคีปรองดอง³⁵ ส่วนนักวิชาการต่างประเทศได้ให้คำนิยามไว้ว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) หมายถึง วิธีการหนึ่งในการตกลงกันของผู้เสียหาย หรือเหยื่อและผู้กระทำ ความผิด โดยมุ่งในแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมอันเป็นวิธีการที่ให้ความสำคัญแก่ชุมชนมากกว่าองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม³⁶

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นรูปแบบหนึ่งในการบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีพื้นฐานความผิดในการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดรวมถึงเหยื่อและผู้เสียหายด้วย ตามแนวความคิดที่ว่า เมื่อ บุคคลใดกระทำความผิดต่อ บุคคลอีกคนหนึ่ง เขามีหน้าที่ที่จะต้องแก้ไขเยียวยาผลที่เกิดจากการกระทำของเขาให้ถูกต้อง

2.4.3 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการ 5 ข้อ ดังต่อไปนี้³⁷

1) การกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม มิใช่เป็นแต่เพียงการกระทำละเมิดต่อรัฐเท่านั้น

2) การกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือผลร้ายต่อบุคคลทุกฝ่ายความเสียหายจึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายนั้น มิใช่เพียงแต่ลงโทษเพื่อให้เกิดความหลายง่า

3) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิดแก่ฝ่ายที่ได้รับผลร้าย เพื่อให้มีการชดใช้ แก้ไขฟื้นฟู และให้มีการกลับคืนสู่สังคม

4) ในการอำนวยความยุติธรรม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อย ส่วนชุมชนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการก่อให้เกิดความสงบสุข

5) เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีคำถามพื้นฐาน ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นใน 3 ข้อ ได้แก่ เรื่องนี้คืออะไร จะแก้ไข

³⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. *วารสารกฎหมาย*, 21 3, หน้า 133-142.

³⁶ Tony F Marshall. *Alternatives to Criminal Courts*. (VT: Gower, 1985), pp. 1.

³⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. อ้างแล้ว. หน้า 66.

เยียวยาให้ทุกคนคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร ใครจะเป็นผู้แก้ไขเยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่แตกต่างจากแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแบบดั้งเดิมที่มีคำถามพื้นฐานว่าการกระทำความคิดนั้น เป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำ และจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างไร

จากพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งแต่อดีตกาลจนถึงยุคสังคมโลกร่วมสมัยตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ปัจจุบันองค์การสหประชาชาติได้จัดทำหลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา เพื่อให้เกิดแนวทางที่ชัดเจนขึ้นในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้กำหนดขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 6 หมวด จำนวน 23 ข้อ โดยมีสาระสำคัญในแต่ละหมวดดังนี้ ในหมวดแรก ว่าด้วยเรื่องคำนำ ซึ่งได้กล่าวถึงที่มาและหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งเน้นต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การชดใช้เยียวยาผู้เสียหายและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาอาชญากรรมซึ่งตามหลักการนี้ถือว่าอาชญากรรมเป็นภัยต่อประชาชน

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดถึงการคุ้มครองอำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจากการใช้มาตรการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกด้วย สำหรับหมวดต่อมาเป็นการใช้คำจำกัดความของคำต่างๆ ที่มีใช้ในหลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา ดังต่อไปนี้³⁸

1) “โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง โครงการใดๆ ซึ่งใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์

2) “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง วิธีการใดๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดและในกรณีที่สมควรอาจมีบุคคลอื่นๆ หรือสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจได้แก่การไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่มและการพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง

3) “ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ผลในทางสมานฉันท์ได้แก่การตอบสนองและโครงการ เช่น การฟื้นฟู การเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล

³⁸ มานิต เอกสุวรรณ. (2544). *บทบาทของพนักงานอัยการในการไกล่เกลี่ยคดีอาญา: ศึกษากรณีก่อนฟ้องคดี*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 55.

และความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณี และเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้ กลับคืนมาด้วยความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน

4) “คู่กรณี หมายถึง ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่นๆ หรือ สมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ซึ่งอาจมีส่วนร่วมในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น

5) “ผู้ประสานงาน” หมายถึง บุคคลซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคู่กรณีในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีความยุติธรรมและเป็นกลาง

จากการให้คำจำกัดความของคำต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ในหมวดต่อมาคือ หมวดที่ 3 ได้กำหนดถึงหลักการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า ควรนำกระบวนการนี้ไปปรับใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการจะนำไปใช้นั้นควรจะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ เช่น ความยินยอมและความสมัครใจของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดประกอบด้วย ทั้งยังกำหนดถึงทางออกของปัญหาที่มีอาจใช้กระบวนการนี้ได้ว่าจะต้องนำกลับเข้าสู่การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ การจัดโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานในประการต่างๆ สำหรับการกำหนดแนวทางและมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประเทศสมาชิกทั้งหลาย ทั้งนี้ได้เสนอแนะให้มีการกำหนดขึ้นเป็นกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ³⁹

นอกจากนั้นข้อเสนอแนะให้ประเทศสมาชิกกำหนดแนวทางและมาตรฐานในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ องค์การสหประชาชาติยังได้เสนอแนะให้ประเทศสมาชิกต่างๆ ได้มีการส่งเสริม ศึกษาวิจัย ประเมินผลและปรับปรุงโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นนโยบายในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสมาชิกด้วย ส่วนหมวดสุดท้ายเป็นการกำหนดข้อจำกัดของหลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญาฉบับนี้ว่าไม่กระทบต่อสิทธิใดๆ ของผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศนั้นหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลบังคับอยู่นั้น⁴⁰

จากพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำไปสู่การกำหนดมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยเรื่อง “หลักการพื้นฐานว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา” ย่อมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินคดีอาญาตาม

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁴⁰ มานิต เอกสุวรรณ. อ้างแล้ว. หน้า 57.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นอย่างมาก ฉะนั้น ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งกำลังประสบกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการดำเนินคดีอาญา จึงให้ความสนใจ และนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2.4.4 ประเภทคดีที่ควรจะนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจมีได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้กับคดีที่เป็นอาชญากรรมทุกประเภท โดยจะมีคดีบางประเภทเท่านั้นที่มีแนวโน้มว่าควรจะนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังต่อไปนี้⁴¹

1) ความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำ เนื่องจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไม่มีความรุนแรงมากนัก ทั้งโดยส่วนใหญ่เป็นการกระทำความผิดครั้งแรก สังคมและชุมชนควรที่จะให้โอกาสผู้เยาว์วัยเหล่านั้นกลับตัวประพฤติตนเป็นคนดีของสังคม ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงน่าจะเป็นแนวความคิดที่สามารถยุติปัญหาอาชญากรรมในเด็กและเยาวชนได้ โดยการใช้ผู้กระทำความผิด เหยื่อ ชุมชน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาคดีกระทำผิดและหาทางออกเพื่อบูรณาการเด็กกลับคืนสู่ชุมชน

2) ความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวเนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการจัดระเบียบสังคมเป็นลักษณะให้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchal Society) ผู้ชายจึงเข้าใจผิดไปว่าการทำร้ายผู้หญิงเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถบำบัดรักษาและปรับพฤติกรรมของกระทำความผิดได้ ทั้งในชั้นอัยการก็อาจมีการชะลอการฟ้องโดยการคุมประพฤติไว้ได้

3) ความผิดที่กระทำโดยประมาทความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทเป็นความผิดที่ผู้กระทำไม่มีเจตนาเป็นอาชญากร แต่กระทำลงไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เสียหายและบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายเพื่อลดความรู้สึกที่ต้องการแก้แค้นทดแทนผู้เสียหายได้

4) ความผิดเล็กๆ น้อยๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น การจำคุกกระยะสั้นนอกจากจะไม่สามารถฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้แล้ว ยังอาจทำให้ผู้กระทำความผิดได้เรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากรมืออาชีพในเรือนจำได้ การจำคุกกระยะสั้นจึงเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง โดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นทางเลือกหนึ่ง

5) ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้ คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้เป็นความผิดอันยอมความกันได้ ซึ่งโดยปกติจะมีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลมิได้กระทบกระเทือนสาธารณชน กฎหมายจึง

⁴¹ มานิค เอกสุวรรณ. อ้างแล้ว. หน้า 89-90.

ยินยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้และเมื่อยอมความกันแล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้

6) ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา การกระทำความผิดบางอย่างผู้กระทำความผิดทั้งแพ่งและอาญา เนื่องจากการกระทำนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญา ในขณะที่เดียวกันยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายด้วยลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้น ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบกฎหมายอาญาและยังต้องชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายอีกด้วย เพราะฉะนั้นข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อคู่พิพาทตกลงประนีประนอม กันทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งด้วย

คดีที่มีแนวโน้มว่าจะจะนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องดีที่มาตรการทางกฎหมายของไทยมีการพัฒนาโดยการมีเครือข่ายเชิงยุติธรรมที่เกาะเกี่ยวกันไว้หลายแนวทาง เช่นด้วยการสร้างกิจกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ย้อมทำให้ชุมชนเกิดพลังที่เข้มแข็งในการควบคุมสังคมไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม ได้ทันเวลากับการที่รัฐต้องสูญเสียพลังอำนาจในการควบคุมสังคม โดยผู้เขียนเชื่อว่าระบบความยุติธรรมที่แท้จริงย่อมนำผู้คนให้บรรลุถึงความสันติสุขสมานฉันท์ และการที่จะไปสู่ระบบความยุติธรรมที่ดีในความคาดหวังในอนาคตนั้น จำเป็นต้องอาศัยยุทธวิธีที่สื่อความหมายและสร้างความศรัทธาแก่ประชาชนในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งมีเอกลักษณ์ความเป็นไทยผสมผสานอยู่ด้วย ซึ่งความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์เชิงสันติวิธีแห่งระบบยุติธรรมในอนาคตของไทย ที่ผูกโยงรัฐ ชุมชน กลุ่มเครือญาติ และการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์รวมเข้าไว้ด้วยกันได้

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในบทที่สองนี้ ผู้เขียนได้ข้อสรุปว่า การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมควรมีการกำหนดขั้นตอนและระเบียบการปฏิบัติที่ใช้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการจับกุมและควบคุมตัวตามกฎหมายทุกฉบับ โดยมีขั้นตอนการคุ้มครองเด็กจากการถูกบังคับหรือทำร้ายร่างกายเด็กและเยาวชนระหว่างที่มีการสอบสวนและควบคุมตัว เป็นต้น โดยผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กเป็นปัญหาใหญ่ที่เรื้อรังมานาน แต่สังคมไทยแทบไม่ให้ความสนใจกับปัญหานี้เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเด็กว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนและได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ อีกทั้งยังได้รับการปกป้องคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้ระบุว่า สิทธิเด็กที่จะได้รับการคุ้มครองนั้นมี 4 ประเภท ได้แก่ สิทธิในชีวิตและการอยู่รอด โดยจะต้องได้รับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน มีสันติภาพ และความปลอดภัย สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับการศึกษาที่ดี และ

ได้รับโภชนาการที่เหมาะสม สิทธิในการพัฒนาให้รอดพ้นจากการทำร้าย การล่วงละเมิด การละเลย การนำไปขาย การใช้แรงงานเด็ก และการแสวงประโยชน์โดยมิชอบในรูปแบบอื่นๆ และสิทธิในการมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก การมีผู้รับฟัง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตัวเอง

การพัฒนากฎหมายคุ้มครองสิทธิเด็ก แม้จะเป็นก้าวเล็กๆ แต่ก็ยังเป็นก้าวเริ่มต้นที่ถูกต้องในการเสริมสร้างและรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักมากขึ้นถึงการปกป้องสิทธิของเด็กเพื่อเป็นหลักประกันว่าเด็กทุกคนจะได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยไม่ถูกขังขวางหรือไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและทำประโยชน์ให้ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านรวมไปถึงด้านเศรษฐกิจและสังคม มาตรการทางกฎหมายในการพัฒนากฎหมายคุ้มครองสิทธิเด็กดังกล่าว จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ศาลยุติธรรมนำมาใช้ในการพิจารณาคดี เพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กในฐานะจำเลย ให้ได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ และป้องกันไม่ให้ถูกลิดรอนสิทธิที่ตนควรได้รับภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน